

Цивільне право як галузь права

Лекція

ПЛАН

1. Поняття цивільного права та його місце в системі права України.
2. Предмет цивільного права.
3. Метод цивільного права.
4. Принципи цивільного права.
5. Функції цивільного права.
6. Джерела цивільного права.

Предмет цивільного права

Стаття 1. Відносини, що регулюються цивільним законодавством

1. Цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників.

Предмет цивільного права – цивільні відносини.

Види цивільних відносин

Особисті немайнові відносини — цивільні відносини, що виникають у зв'язку із здійсненням суб'єктами особистих немайнових прав (на життя, охорону здоров'я, свободу та особисту недоторканність, захист честі, гідності, ділової репутації тощо).

Майнові відносини — цивільні відносини, що виникають у зв'язку з використанням суб'єктами майнових благ (речей, робіт, послуг, грошей).

Ознаки цивільних відносин

Особисті немайнові:

- 1) предметом є нематеріальні блага;
- 2) не мають економічного змісту;
- 3) належать кожному суб'єкту;
- 4) існують протягом усього існування суб'єкта;
- 5) є невідчужуваними.

Майнові:

- 1) предметом є матеріальні блага;
- 2) мають економічний зміст;
- 3) забезпечують приналежність або перехід матеріальних благ;
- 4) суб'єкти майново відокремлені один від одного.

Предмет цивільного права

До майнових відносин, заснованих на адміністративному або іншому владному підпорядкуванні однієї сторони другій стороні, а також до податкових, бюджетних відносин цивільне законодавство не застосовується, якщо інше не встановлено законом (ч.2 ст.1 ЦК України).

Отже, публічні відносини (адміністративні, податкові, бюджетні) можуть бути предметом регулювання цивільного права лише у випадках, **прямо передбачених законом.**

Метод цивільного права

Метод цивільно-правового регулювання – сукупність прийомів та способів впливу на цивільні відносини.

Ознаки:

- 1) юридична рівність учасників цивільних відносин;
- 2) вільне волевиявлення учасників при реалізації ними прав на власний розсуд (диспозитивність);
- 3) самостійність учасників, в т.ч. майнова;
- 4) майновий характер відповідальності учасників;
- 5) захист спрямований, насамперед, на відновлення порушених прав учасників.

Поняття цивільного права як галузі права

Цивільне право як галузь права (в об'єктивному розумінні) – це сукупність цивільно-правових норм, які регулюють особисті немайнові та майнові цивільні відносини, засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників.

В системі права України цивільне право є галуззю:

- 1) самостійною;
- 2) матеріального права;
- 3) приватного права.

Принципи цивільного права (ст.3 ЦК України)

- 1) неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини;
- 2) неприпустимість позбавлення права власності, крім випадків, встановлених Конституцією України та законом;
- 3) свобода договору;
- 4) свобода підприємницької діяльності, яка не заборонена законом;
- 5) судовий захист цивільного права та інтересу;
- 6) справедливість, добросовісність та розумність.

Функції цивільного права

Функції цивільного права – специфічні напрями правового впливу на цивільні відносини.

Види:

- 1) регулятивна;
- 2) охоронна;
- 3) попереджувально-виховна;
- 4) компенсаційна.

Поняття та види джерел цивільного права

Джерело цивільного права – зовнішня форма вираження цивільно-правових норм, що мають загальнообов'язковий характер.

Види джерел:

1. Нормативно-правовий акт – письмовий документ компетентного державного органу, що містить цивільно-правові норми.

2. Нормативно-правовий договір – домовленість двох або більше сторін, що спрямована на встановлення, зміну та припинення цивільних прав та обов'язків (ч.1 ст.626 ЦК).

Цивільний кодекс передбачає існування двох типів договорів:

- внутрішніх – укладаються у галузі внутрішніх відносин;
- міжнародних – укладаються суб'єктами публічного права у галузі міжнародних відносин та містять норми цивільного права.

3. Правовий звичай – правило поведінки, не встановлене актами цивільного законодавства, але є ustalеним у певній сфері відносин (абз.2 ч.1 ст.7 ЦК України).

Стаття 6. Акти цивільного законодавства і договір

1. Сторони мають **право укласти договір, який не передбачений актами цивільного законодавства**, але відповідає загальним засадам цивільного законодавства.

2. Сторони мають **право врегулювати у договорі, який передбачений актами цивільного законодавства, свої відносини, які не врегульовані цими актами.**

3. Сторони в договорі **можуть відступити від положень актів цивільного законодавства і врегулювати свої відносини на власний розсуд.**

Сторони в договорі **не можуть відступити від положень актів цивільного законодавства, якщо в цих актах прямо вказано про це, а також у разі, якщо обов'язковість для сторін положень актів цивільного законодавства випливає з їх змісту або із суті відносин між сторонами.**

4. Положення частин першої, другої і третьої цієї статті застосовуються і до односторонніх правочинів.

Стаття 10. Міжнародні договори

1. Чинний міжнародний договір, який регулює цивільні відносини, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, є **частиною національного цивільного законодавства України.**

2. Якщо у чинному міжнародному договорі України, укладеному у встановленому законом порядку, **містяться інші правила, ніж ті, що встановлені відповідним актом цивільного законодавства, застосовуються правила відповідного міжнародного договору України.**

Система цивільного законодавства

Цивільне законодавство – сукупність нормативно-правових актів, що регулюють майнові та особисті немайнові відносини, видані компетентними державними органами.

Види нормативно-правових актів за юридичною силою (ст.4 ЦК):

- 1) **Конституція України** від 28.06.1996 р., становить основу законодавства;
- 2) основним актом цивільного законодавства України є **Цивільний кодекс України** (ч.2 ст.4 ЦК);
- 3) **інші кодифіковані нормативно-правові акти**, які містять цивільно-правові норми:
 - **закони України**, які приймаються у відповідності та на виконання Конституції та ЦК України;
 - нормативно-правові **акти, які видає Президент та Кабінет Міністрів України** (ч.4 ст.4 ЦК);
 - нормативно-правові акти **інших органів державної влади України, органів влади Автономної Республіки Крим** (ч.5 ст.4 ЦК);
 - **нормативно-правові акти Союзу РСР та Української РСР**, які застосовуються у випадках, якщо немає відповідних нормативних актів України;
- 4) **міжнародні договори**, ратифіковані Верховною Радою України.

Структура Цивільного кодексу України

Книга 1. Загальні положення

Книга 2. Особисті немайнові права фізичної особи

Книга 3. Право власності та інші речові права

Книга 4. Право інтелектуальної власності

Книга 5. Зобов'язальне право

Книга 6. Спадкове право

Прикінцеві та перехідні положення.

Кодекс складається з 1308 статей, 90 глав, зібраних у 6 книг.

Цивільний кодекс України був прийнятий
16.01.2003 р., набув чинності 01.01.2004 р.

Застосування актів цивільного законодавства

Застосування – форма реалізації права, що є здійсненням суб'єктами правила поведінки, передбаченого цивільно-правовою нормою.

Якщо відносини не врегульовані актами цивільного законодавства або договором, вони регулюються аналогією закону або права.

Якщо цивільні відносини не врегульовані цим Кодексом, іншими актами цивільного законодавства або договором, вони регулюються тими правовими нормами цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, що регулюють подібні за змістом цивільні відносини (**аналогія закону**) (ч.1 ст.8 ЦК).

У разі неможливості використати аналогію закону для регулювання цивільних відносин вони регулюються відповідно до загальних засад цивільного законодавства (**аналогія права**) (ч.2 ст.8 ЦК).